

Ion JURCA ROVINA

Drumul cu dificultăți între devenirea basmului în teatru

În cartea sa, *Sentimentul românesc al ființei*, Constantin Noica rezervă un capitol basmului ***Tinerete fără bătrânețe, viață fără de moarte***, numindu-l „basmul ființei”. Primul între basmele lui Ispirescu, acesta este singurul care nu se încheie în chip fericit, cum s-a observat, și totuși singurul care exprimă, nu indirect ca orice basm, ci direct, plinătatea, măsura și adevărul a ceea ce se poate numi: ființă.” Adică, drumul lui Făt-Frumos spre „tinerete fără bătrânețe” – demonstrează filosoful român – este trecerea, întru devenire, de la firea trecătoare a lucrurilor la ființa perpetuă, viață fără de moarte. Odată cu Făt-Frumos pe tărâmul găsit, „am ajuns din lumea firii în lumea ființei.” Chiar din interpretarea filosofică ni se oferă o scară spre o proiecție mai înaltă a originalei basmuri și anume spre una mitică. Precum e preluat în creația literară a lui Mircea Eliade. Motivul acestui „cunoscut basm românesc despre mitul juvenalității eterne”, după cum îl încadrează Eugen Simion (în *Nivelurile textului mitic*), se regăsește în nuvela *Tinerete fără tinerete* sub „ideea regenerării biologice a omului și a existenței lui postistorice”.

Adică, basmul lui Petre Ispirescu este o sursă cu disponibilitate proteică pentru creație. Și el poate fi provocator și pentru teatru. Un pretext, cel puțin, să aplaud opțiunea regizoarei Mihaela Lichiardopol de a crea un spectacol după acest basm, cu atât mai mult cu cât montarea ei de la Naționalul timișorean, în Sala 2, nu vizează anume micul cititor de basme, ci și celelate vârste. Mai degrabă, totuși, tineretea, ținând cont de miza lui Făt-Frumos. Cu ani în urmă, am văzut o montare a regizorului Victor Ioan Frunză la Teatrul de Marionete din Arad, într-un spectacol, folosind, pentru a da amplitudine viziunii, și *Făt-Frumos din lacrimă*, al lui Eminescu, și povestea lui Slavici, *Zâna Zorilor*, sub efectul metaforei timpului.

Spectacolul Mihaelei Lichiardopol, *Tinerete fără bătrânețe și viață fără moarte* (de ce să fi dispărut acel, împovărat cu vechime și aspru sens, *de*, din „bătrânețe fără de moarte”, cum știu că se scrie de la Ispirescu citire?), are la bază intenția declarată: „Principala temă a spectacolului este cea a timpului”. Autoarea textului dramatizat inventează din start un personaj, *Povestitorul*, care face digresiuni asupra timpului, ca o introducere în temă. Momentul acesta supralicitat de către actorul Romeo Ioan, interesează mai puțin, poate doar în ideea că anume ce urmează nu e o simplă poveste. Adică, trebuie să fim pregătiți mental pentru un joc al existenței sau nonexistenței timpului între viață și posibila ei veșnicie, sau, ca să urmărim precizările regizoarei din programul editat, între timpul în mișcare, adică devenire, și cel al încremenirii și conșevării în clipă, fără devenire (sigur, ideea lui Noica funcționează). Vizualizarea scenică a unui atare discurs ideatic, ca și a basmului în sine, e, se înțelege, mai dificilă.

Ne aflăm într-o împărăție sugerată prin coloritul costumelor concepute de Geta Medinski, prin decorul cu iz de timp trecut al lui Lucian Lichiardopol și prin apariția personajelor în cauză: *Împărăteasa*, *Împăratul*, interpretați de Dana Bostan, respectiv, Adrian Jivan. Etapele începutului urmează basmul: îngrijorarea pentru absența unui urmaș, consultarea unui „oracol”, bucuria vestirii, nașterea condiționată a lui Făt-Frumos. Timpul este lăsat în răsfățul copilăriei lui Făt-Frumos, prins la joacă în văzul fericitei perechi împărătești, ajuns la adolescență cu fiorii iubirii, dar brusc trezit de promisiunea ce i s-a făcut când a hotărât să vadă lumina zilei: *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Până aici, în textul dramatizat și vizualizat, basmul funcționează.

Drumul lui Făt-Frumos e drumul devenirii întru ființă, e încercare și cunoaștere. Acest Făt-Frumos (din spectacol) pleacă fără cal, însoțit de propriul valet, devenit, dacă nu mă înșel, *Călăuza* (aceiași interpret, Bogdan Spiridon), singurul care-i împărtășește voinicește hotărârea. Am ieșit din basm, dar ne reîntâlnim cu el odată cu aparițiile celor două încercări ivite în cale: Gheonoaia și Scorpia. Tehnic (Sala 2 fiind propice unei reușite videoproiecții) suntem transbordați printr-un „tunel al timpului”, dincolo, pe târâmul căutat. Aici, veșnicia, e, de fapt, foarte „scurtă”. Lui Făt-Frumos i se arată Zâna, îl cuprinde *dorul* (și el unic exprimat în cuvânt românesc, intraductibil) de casă, și urmează rapida întoarcere. Adică, târâmul cu *tinerete fără bătrânețe, viață fără moarte*, locul unde aproape că nu se întâmplă nimic (se mai arată și un animal fantastic). Dacă aceasta ar fi sugestia, atunci putem culege doar mimarea unei idei, în afara basmului și chiar a spectacolului ce s-ar fi putut proiecta, să zicem, ca o lume a fantasticului. Mi se pare că aici scenariul suferă, textul fiind aproape inexistent. Reintrarea în real se produce sub imperioasa trecere a timpului, și trezirea lui Făt-Frumos într-o lume necunoscută lui, cu ziarști, unde Moartea îl vestește, precum în basm, cât de mult l-a așteptat.

Cred că efectul fantasticului nu prea funcționează, nu susține suficient tocmai anunțata temă a devenirii. Făt-Frumos-ul lui Colin Buzoianu e un personaj convingător în registrul lui real, dar nu câștigă aura basmului, necesară transcenderii. Momentul ar fi trebuit să se petreacă măcar după lupta cu *Gheonoaia* și *Scorpia*, suficient de înspăimântătoare în imaginile date de Laura Avarvari. (Distribuirile unui actor în două-trei roluri pot produce confuzii de sens, cum ar fi, de pildă, Mihaela Chiticariu: *Moartea/Zâna*). Altfel, spectacolul, bine-venit, cum ziceam, cred că prinde această adresare (necesară) cu un discurs ideatic spre spectatorul tânăr. Fie vorba și de un basm. Sigur, un basm, dar, zice Constantin Noica: „...nu cunoaștem o altă operă în proză a geniului românesc care să aibă atât de miez, de la primul la ultimul gând, și o atât de riguroasă scriitură ori rostitură”.

Teatrul Național Timișoara: *Tinerete fără bătrânețe și viață fără moarte după Petre Ispirescu. Un spectacol de Mihaela Lichiardopol. Costume: Geta Medinski. Decoruri: Lucian Lichiardopol. Muzica: Bujor Hariga. Coregrafia: Cristina Prelipceanu. Light design: Florian Putere. Videoproiecții: Romeo Ioan. Cu: Colin Buzoianu (Făt-Frumos), Romeo Ioan (Povestitorul), Dana Bostan (Împărăteasa), Adrian Jivan (Împăratul), Laura Avarvari (Scorpia/Gheonoaia), Mălina Manovici (Fata), Mihaela Chiticariu (Moartea/Zâna), Bogdan Spiridon (Valetul, Călăuza), Ludmila Filip (Doica), Mirela Puia (Camerista), Luminița Tulgara (Camerista), Valentin Ivanciuc (Înțeleptul), Alina Chelba (Zâna/Animal fantastic/Ziarist), Ana Gherman (Zâna/Ziarist). Data premierei: 23 octombrie 2008.*